

Enciklika in manifest Kakor tat ponoči

Janez Markeš

Osem industrijskih vele-sil (G8) je imelo v popotresni Aquili samo eno nalogo: najti recept proti najbolj trdovratni svetovni krizi doslej. Gostitelj velikih, italijanski premier Silvio Berlusconi, s svojim škandaloznim osebnim in političnim slogom posee bisto problema in slepo ulico, v kateri se je znašel kapitalistični svet, trdijo kritiki. Globalizirani kapitalizem, ki je po padcu berlinskega zidu 1989 na krilih neoliberalizma obsedel svet, se je znašel na udaru kritike najpomembnejših svetovnih družbenih mislecev. Zato tudi nista naključna dva cerkvena dogodka prejšnjega tedna: papež Benedikt je tik pred vrhom G8 objavil verjetno svojo najpomembnejšo okrožnico doslej, *Caritas in Veritate*, italijanska škofovska konferenca pa je Berlusconi izrekla moralni opomin »po razredniku« zaradi njegovega »veseljaškega in neodgovornega razvrata«, ki, so dejali, ne more več ostati njegova zasebna zadeva, saj se na Cerkev kot moralno instanco obrača vse več Italijanov. Pravzaprav je v intenzivnem cerkvenem dogajanju, zlasti novi encikliki, mogoče videti nov družbeni zagon Katoliške cerkve, primerljiv s tistim, ki ga je z encikliko *Rerum novarum* (Nove stvari) 1891 pokazal Leon XIII. V resnici se Benedikt XVI. nanjo celo izrecno sklicuje. Po tridnevni konferenci o ideji komunizma marca letos v Londonu, na kateri se je zbrala smetana s tem vprašanjem motiviranih filozofov (soorganizatorja A. Badiou in S. Žižek), in po Badioujevi knjigi *Ime česa je Sarkozy?* (2007), ki deluje kakor nov manifest, je videti, da se je največja svetovna institucija religije odločila za podobno dejanje: na novo spregovoriti o kapitalizmu in negativnostih v družbenih odnosih, ki jih je ta podivjano

proizvedel v globalizaciji. Zanimivost je v presenetljivi podobnosti izsledkov. Kakor da gre tokrat za radikalno zgodovinsko ponovitev v obravnavi resničnega svetovnega problema.

Ameriški Adam

Konferenca filozofov maja letos na Birkbeck Institute for the Humanities v Londonu ni ponudila novega Manifesta, opozoriti pa je želela, da tisti iz leta 1848 ni izgubil pomena, čeprav so svetovni socializmi na politični ravni v 20. stoletju storili vse, da bi to zanikali. Pravzaprav se je v javnosti prijela teza, da je Badioujeva uspešnica *Ime česa je Sarkozy?* sama neke vrste novi manifest po koncu 20. stoletja, za katerega je v neki drugi knjigi (*Dvajseto stoletje*) že 2005 napisal, da je imelo svojo »zver«, ki je bila v vseprisotnosti razkola, in strast, ki ni bila nič drugega kot vojna, nasilje, legitimirano s stvaritvijo novega človeka, poustvarjenega na horizontu smrti Boga. Izid spopada med »humanistično demokracijo« in »barbarsko religijo«, ironično zapiše, je takle: monoteistični Bog je že dolgo mrtev (vsaj dvesto let) in človek humanizma ni preživel 20. stoletja. Družbene posledice po padcu berlinskega zidu na globalni ravni je Badiou v intervjuju za *Delo* prav tako maja letos opisal takole: »V času hladne vojne, ko smo imeli dve strani, kapitalistično in socialistično, je bila struktura sveta jasna. Danes ni več. Če je filozofija kaj, je prav gotovo predlog nove orientacije eksistence. Radikalni filozofi zastopajo tezo, da nove orientacije ne moremo najti v svetu, takšnem kot je, znotraj dominantne ideologije. Trenutna ideologija je namreč natanko sama dezorientacija.« Odgovor nanjo je Badiou opisal na več načinov, kot zvestobo in odprtost za Dogodek, kot privrženost Zakonu, v tezi o enem svetu za vse in podobne. Zanimiv pa je tisti del, ko pravi: »Na novo moramo izumiti ljubezen ... postopek resnice, ki se nanaša na Dvoje kot tako, na razliko kot razliko.«

Na levici, pravi, jo ogroža svobodomiselnost, ki jo zvoja na temo seksualnosti, na desnici pa jo ogroža liberalno pojmovanje, ki jo podreja pogodbi.

Prav te teme so osrednje tudi v Benediktovi encikliki *Caritas in Veritate* (*Ljubezen v resnici*) iz tega tedna. Naslov povzema misel apostola Pavla iz pisma Efežanom, objava enciklike pomeni tudi epilog Pavlovega leta. Prav zaradi te podobnosti imamo za smiselno primerjati encikliko z Badioujevim »manifestom«, kajti združuje ju presenetljivo podobna tematizacija istega problema, človeka v novih razmerah globalnega kapitalizma, novega Adama. Tudi Badiou v enega od pomembnih vidikov svojega razmisleka vplete apostola Pavla, vendar je to storil že nekaj let poprej, 2003, v svoji knjigi *Sveti Pavel, utemeljitelj univerzalizma*, v kateri prek Pavla ugotovi, da je proces resnice »ena in ista stvar kot ljubezen do te resnice«, to pa je tudi ena temeljnih tez enciklike. Kritika kapitalizma, takšnega kot se javlja danes, je, zapiše Benedikt XVI., prav v umanjkanju zvestobe načelom, ki jo izraža *caritas in veritate*. Zato mora prvemu Adamu slediti »poslednji Adam«, ki je oživljajoči duh, za Badiouja, ki želi ostati heglovec, pa Bog, ki do konca izvrši proces človeka. Kritika obeh je neki drugi Adam, ki ga Christopher Lash že leta 1997 razglasi za ameriškega Adama, tega, ki potone izven Zakona v močvirju narcisistične kulture (o čemer smo pisali prejšnji teden), oziroma za Badiouja tisti ameriški Bog, ki »je dovolj nedoločen«, da so njegovi v denar spremenljivi atributi le jamstvo za osvajalski humanizem »človekovih pravic« in »demokracije«.

Benediktov comeback

»Caritas je srce cerkvene socialne doktrine,« je zapisano v encikliki, ki je nastala kot nadgradnja enciklike *Populorum Progressio*, ki jo je leta 1967 izdal Pavel VI. To encikliko je Benedikt označil kot *Rerum novarum* novega časa, torej encikliko, ki se je v svojem času z nekajdesetletnim zamikom odzivala na manifest Karla Marxa in Friedricha Engelsa. Toda dileme tistega časa so danes povsem spremenjene, deloma se je na te spremembe odzvala enciklika *Sollicitudo Rei Socialis* Janeza Pavla II. iz 1987. Bilo je videti, kakor da je Cerkev iz globalizacije izšla kot poraženka, da ji je globalna demokracija vzela moč bolj kakor vse dotedajšnje nasprotovanje komunističnega bloka kot »imperija zla«. Teze iz *Rerum novarum* so bile enake kakor danes. Zavračale so nenasiten pohlep, razslojevanje na bogataše in suženjstvo množice de-

lavcev brez imetja. Toda cerkvena doktrina je tedaj ostro zavračala socialistične ali komunistične rešitve družbe, saj niso skladne z naravnim pravom. Tudi država, piše, ne more nadomestiti družine.

Leta 1989, ko je padel berlinski zid, so se negativni znaki neoliberalizma povečali vsaj toliko, kot so se zmanjšali znaki propadlega komunizma. Narcisistična kultura je prestopila meje ZDA in se razpršila na ves svet, kar je pomenilo več kakor le problem Cerkve – začelo je pomeniti lom civilizacije, ki se je slednjič ujela v globalno gospodarsko in moralno krizo. Problem Katoliške cerkve je bil dvojen. Prerastel jo je otrok, ki mu je v obliki rušenja komunizma pomagala pri rojstvu, poleg tega je v procesu globalizacije podlegla pravilom razpršene avtoritete, se udeleževala novih internetnih pravil razpršene igre in s tem tiho priznavala, da je le partikularna moralna sila, ki je lahko zgolj del pluralizma resnic, ne pa zastopnica resnice same. Demokracija kot svetovni družbeni standard je ukinila vse, kar je uniformno, tudi pomen Zakona kot takega, ne glede na postopek resnice. Slepa ulica »ameriškega Adama« sicer ni in verjetno ne bo zapustila občutka za svobodo posameznika, toda na teoretski ravni si je že priznala, da teorija več resnic in razpršene avtoritete zahodni civilizaciji obljublja svoj konec.

Benediktova enciklika *Caritas in Veritate* je zatorej izjemen dokument, ki Cerkev vrača v svoj položaj, toda prav njej sami kakor da po vsebini obljublja več problemov, kot si jih je pripravljena priznati. Pravzaprav je v njenem apelu po novi svetovni ureditvi, ki bo uravnavala globalno pravičnost, videti tudi apel po samorazmisleku. Cerkev z encikliko namreč normira življenje ljudem in državam, zapoveduje moralo in nove družbene drže, predlaga nove razmisleke. V tem se razlikuje od filozofov in njihovih manifestov, ki ne zapovedujejo normativno, temveč se zadržujejo v območju teorije, kvečjemu nezavezujočega aktivizma. To od katoliške cerkve zahteva, da račune položi na mizo tudi sama sebi. Navsezadnje privrženost resnici in ljubezni tudi navznoter veleva pavlinska doslednost, ki kot hrbtnica stoji za doktrino same enciklike.

Na drugi strani zidu

Na ravni zahodne civilizacije je evforijo po padcu berlinskega zidu nadomestil »zid žalovanja« za izgubljenimi moralnimi mejami, ki so ji zagotavljale produkcijsko pravičnost. Nastal pa je novi zid, ki, kot pravi

Badiou, ločuje užitek bogatih od želje revnih. Benedikt XVI. v novem dokumentu kakor da ravna ekumensko in želi podivjani kapitalizem vrniti svojemu izhodišču: protestantski etiki, katere motiv je bogu-všečnost in ne bogastvo. Problem voditeljev G8 je pač v vprašanju, kako svet vrniti v produkcijsko pravilnost, ki bo še naprej ljudem zagotavljala blaginjo in hkrati zaradi interesov bogate manjšine ne bo dovolila razpada civilizacije. Kako, kot je spet zapisal Badiou v svojem *Dvajsetem stoletju*, izhajati iz resnic, »za katere se lahko zgodi, da v njih sodelujemo«? Cerkev ima tu težjo nalogo. Sveta ni mogoče prepričati o *Caritas in Veritate* drugače kakor z lastnim zgledom, ki v tem trenutku na družbeni ravni pač ni prepričljiv. Vzemimo samo Slovenijo. Niti podivjanega (tajkunskega) kapitalizma si tu ni mogoče predstavljati brez njene udeležbe. Zgodbe o moralnem razkroju na širši ravni spričo številnih spolnih zlorab ni treba posebej poudarjati.

V čem je pavlovski univerzalizem, ki ga poudarjata tako enciklika kot Badiou, je manifestativno na dlani: »dogodka« ni treba čakati, se je že zgodil. Nietzschejeve besede, citirane v knjigi o pavlovskem univerzalizmu, govorijo prav o tem, kako pridejo resnični dogodki: z golobjimi nogami in v trenutku največje tišine. Badiou gre do konca in citira sv. Pavla, očeta tovrstnih manifestov resnice: Gospodov dan bo prišel, kakor pride tat ponoči.

Zdi se, da je bilo popotresno območje Aquile tudi simbolično pravi kraj za letošnje zasedanje svetovnega vrha G8. Dobro namreč ponazarja razmerje med resnico in ideologijo, ki je vedno odprto in se mu ne morejo izogniti niti države niti religiozne institucije. ☼

Zdi se, da je bilo
popotresno
območje Aquile
tudi simbolično
pravi kraj za
letošnje zasedanje
svetovnega vrha
G8.